

Riistantutkimuksen tiedote 191:1–17. Helsinki, 27.1.2004.

RIISTAPÄIVÄT 2004

*Kooste Riistapäivien esitelmätiivistelmistä
Tampere 27.–28.1.2004*

Metsästäjät riistaseurantatietojen kerääjinä

*Jukka Bisi
Pohjanmaan riistanhoitopiiri*

“Metsästäjien tekemät riistakolmiolaskennat mahdollistavat esimerkiksi eläinlajien runsauden ja levinneisyyden seurannat, metsästysverotuksen suunnittelun, kestävän metsästyksen valvonnan, populaatioekologiset tutkimukset, ainutlaatuiset maisemaekologiset tutkimusmahdollisuudet ja riistallisen biodiversiteetin seurannan.” (Harto Linden, Metsästäjä/Jägaren 5/1999).

Riistakolmiolaskentojen lisäksi noin 300 000 metsästyksen harrastajan aktiivisin joukko hoitaa peltoriistakantojen seurannan peltokolmiolaskennoilla, tuottaa huomattavan osan vesilintukantojen seuranta-materiaalista, kerää monenlaista ja määrällisesti runsasta tietoa hirvieläinkantojen tilasta ja kehityksestä ja on myös suurpetokantojen seurantatiedon tukijalka. Lisäksi metsästäjäkunta tuottaa vuosittain tiedon saadusta riistasaaliista, joka toimii tärkeänä mittarina kestävän verotuksen arvioinnissa.

Edellä mainittujen ns. pysyvien seurantajärjestelmien lisäksi maassamme toteutetaan vuosittain useita eri riistalajeihin ja eri alueisiin kohdistuvia

hankkeita tai projekteja, joissa järjestäytyneen erävän palveluksilla on kysyntää. On muunmuassa majaviin, pieniin hirvieläimiin ja peltopyihin liittyviä laskentoja, eläinkantojen terveyden tilaa tai ikärakennetta koskevia näytekeräilyjä ja erilaisia kyselyjä ja alueellisia selvityspyyntöjä. Yhteistyötahoja ovat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen lisäksi muun muassa yliopistot, museot, Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos ja Säteilyturvakeskus. Yleensä koordinaattoreina ja välittäjinä näissä hankkeissa ja selvityksissä toimivat riistanhoitoyhdistykset ja riistanhoitopiirit.

Metsästyksen harrastajien suorittama tutkimustyön avustaminen on mittavaa ja arvokasta, mutta tästä yhteistyöstä hyötyvät myös metsästäjät itse. He saavat itse kaipaamaansa tietoa alueidensa riistakantojen kehityksestä ja käyttävät sitä myös apuna omassa järjestötoiminnassaan. Metsästäjien välittämä ja tutkimuslaitosten jalostama riistaseurantatieto toimii myös metsästäjien omatoimisuuteen perustuvan riistahallinnon: riistanhoitoyhdistysten, riistanhoitopiirien ja Metsästäjien Keskusjärjestön tietolähteenä. Myös maa- ja metsätalousministeriö käyttää tietoja hyväkseen kansallisen tason riista-asioiden hallinnoinnissa.

Vuonna 1995 suoritettiin metsästäjäorganisaation sisällä selvitys sen sisäisestä talkootyöstä (Reijo Orava, Metsästäjä/Jägaren 3/1996). Tuolloin kävi ilmi, että kolmannes koko riistanhoitoyhdistysportaan vapaaehtoistyöstä liittyi riistalaskentoihin ja niiden organisoimiseen ja suorittamiseen. Kun huomioitiin myös metsästäjien riistalaskentoihin liittyvä oma ajankäyttö saatiin lopputulokseksi, että metsästäjäkentän riistalaskentoihin liittyvä vapaaehtoistyö vastaa 116 ihmisen vuosittaista työpanosta (vrt. koko metsästäjäorganisaation palkallinen henkilöstömäärä on noin 60 ja RKTL:n riistaosaston noin 35 henkilöä).

Mikä saa erävän liikkeelle, mikä heidät motivoi? Varsinaista tutkimusta ei asiasta ole tehty, mutta joidenkin tehtyjen haastattelujen pohjalta nousi esiin ainakin muutamia näkökulmia. Huoli riistakannoista ja niiden kestävyydestä on aidosti olemassa: metsästäjät näkevät riistaseurannan merkityksen palvelevan kestävää verotusta. Henkilökohtainen kiinnostus

juuri oman, tutun alueen, “reviirin”, riistatilanteeseen saa myös erämiehiä liikkeelle. Myös velvollisuuden ja kenties syyllisyyden tuntokin vaikuttaa suoritukseen. Mutta odotuksiakin on: palautteen saaminen koetaan hyvin tärkeäksi.

Mutta kokonaisuudessa onnistumista kantaa ja selittää ehkä eniten meidän järjestelmämme. Metsästäjien toiminta on organisoitua ja siitä koostuu kiinteä ja vahva toimijoiden verkosto, jolla on voimakas sosiaalinen, vuorovaikutus. Se sitouttaa ja vastuuttaa. Se alkaa seurueina metsästävistä porukoista, siihen liittyy oleellisesti metsästysseurat toimintajaostoineen ja niiden sisäinen työnjako sekä metsästysseurojen omat kattojärjestöt. Sen rinnalla ja eräänlaisena “jatku Mona” on omatoimisuuteen perustuva metsästäjäorganisaatio, jossa paikallisella riistanhoitoyhdistystason vapaaehtoistyöllä on merkittävä rooli. Kun RKTL, MKJ ja riistanhoitopiirit ovat onnistuneet kanavoimaan tämän järjestelmän toimimaan, saadaan aikaan nyt esillä olevia tuloksia. Sen ylläpito on itsessään jo melkoinen tulevaisuuden haaste.

Riistakolmioista monimuotoista tutkimusta

Harto Lindén

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki

Riistakolmioita tehdään usein vastuuntunnosta. Suomalainen metsästäjä on aina ymmärtänyt seurannan välttämättömyyden: oma riista on tunnettava, jotta sitä voidaan järkevästi myöskin metsästää. Toisaalta monelle metsästäjälle riistantutkimuksen avustaminen vaikkapa riistakolmioita laskemalla on tärkeä osa metsästysharrastusta. Omassa mielessäni yhdistän helposti riistakolmiolaskijan, lintuharrastajan ja perhostenkeräilijän sukulaissieluiksi. Kaupunkilaisnuori ei todellakaan yhtä helposti ajaudu metsästysharrastuksen pariin kuin maalaisserkkunsa. Kaikki heistä ovat kuitenkin luonnontutkijoita, uteliaita ja tiedonhaluisia.

Riistakolmioiden laskemista motivoidaan usein hallinnollisin tarpein, mutta tutkijalle kolmioista on toki muutakin hyötyä. Itse asiassa riistakolmioarviointi on riistantutkimuksen tärkein tieteenteon aineistolähde. Riistantutkimuksen lisäksi muukin suomalainen eläintiede ja ekologia yleisemminkin on jo tottunut hyödyntämään riistakolmioita, ja tuloksia on laajalti esitetty kansainvälisillä foorumeilla. Riistakolmiot tunnetaan maailmalla hyvin, ja niiden laajuutta äimistellään – suomalaistyylinen talkootyö on muualla tuntematonta.

Mikään muu maa maailmassa ei pysty Suomea pätevämmiin osoittamaan riistakantojensa kestävän käytön tunnuslukuja: kantojen runsautta ja saalismäärää. Näiden lukujen keskinäinen vertailu paljastaa nopeasti mahdolliset ongelmat. Kolmiolaskennat, etenkin kesäiset kanalintulaskennat ikä- ja sukupuolijakautumiseen, tarjoavat huimat mahdollisuudet populaatiodynamiikan tutkijoille. Yhteistyö Helsingin yliopiston osajien kanssa on tuottanut tarhallisen verran hedelmää. Riistakolmiot yhdessä metsäinventointien kanssa mahdollistavat analyyttisen maisemaekologian, jossa aineistojen laajuus ja menetelmien edistyskellisyys ovat kansainvälisestikin ainutkertaisia. Petojen ja niiden saaliseläinten vuorovaikutusten tutkimus on ehtymätön tutkimuskenttä, pari viimeaikaista väitöstä ja monet muut analyysit nojautuvat kolmioihin. Riistarikkautta eli riistan runsautta ja monimuotoisuutta on mahdollista mitata riistakolmioiden avulla. Tämä riistarikkausindeksi on yksi harvoista ”toimivista” monimuotoisuusindekseistä maassamme, tämän on maamme ympäristöhallintokin kiitoksella todennut.

Riistakolmiot ovat tuottaneet seuranta- ja tutkimustuloksia – yleistajuisia ja tieteellisiä julkaisuja satoja ja taas satoja sivuja – monenlaisiin tarpeisiin. Metsästäjäkunta on sekä tämän tieteellisen tutkimuksen että muun luonnonhoitotyön peruskivi. Metsästäjien tekemä luonnonhoitotyö tapahtuu pääosin siellä ”arkiluonnon” puolella, mikä ei suinkaan vähennä työn arvoa, sillä juuri tähän ”arkiluontoon” – esimerkiksi talousmetsiimme – tukeutuu eläimistömme hyvinvointi.

Millaiset metsästysseurat laskevat riistakolmioita?

*Jani Pellikka
Helsingin yliopisto*

Metsästysseurojen ja -seurueiden pääosin tekemä riistakolmiolaskenta on keskeinen väline seurattaessa riistakantojen kehitystä Suomessa. Laskentojen avulla saatava tieto on hyödynnettävissä niin metsästyksen suunnittelussa, kestävän käytön seurannassa kuin monenlaisissa tutkimuksissakin. Vaikka riistakolmiolaskennalla onkin takanaan jo reilut 15 vuotta, on vieläkin osin arvoitus, millaiset metsästysseurat ovat tämän mittavan laskentatyön takana.

Yksi lähestymistapa kysymykseen on tarkastella metsästysseurojen tekemää kolmiolaskentaa alueellisesta näkökulmasta. Laskennan yleisyys eri alueilla saattaa paljastaa jotakin niin historiasta, laskennan tarpeesta, laskennan mahdollisuuksista kuin laskijoistakin. Kaikkein yleisintä riistakolmiolaskenta on Kainuussa, missä kolmioita on runsaasti suhteessa pinta-alaan ja laskijoihin. Siellä – toisin kuin länsirannikolla – on myös paljon sellaista metsämaisemaa, jossa kolmiolaskenta on mielekästä.

Myös laskennan ajallinen kehitys on mielenkiintoinen. Sekä talvi- että kesälaskennat yleistyivät hyvin nopeasti, jo 1990-luvun alussa ylitettiin tuhannen perustetun kolmion rajapyykki. Näin nopea kehitys kertoo ehkä osin historian vaikutuksesta. Monille seuroille kolmiolaskentoja edeltäneen reittilaskennan tekeminen oli muodostunut jo jonkinlaiseksi elokuiseksi perinteeksi, jonka jatkajaksi uusi menetelmä sopi hyvin. Tästä kielii ehkä osin sekin, että elokuinen kolmiolaskenta on ollut koko historiansa ajan talvista laskentaa suosittu. Toisaalta menetelmästä ja sen eduista tiedotettiin tehokkaasti, mikä ehkä sekin sai monet seurat lähtemään mukaan toimintaan.

Millainen on tyypillinen riistakolmiota laskeva seura? Kysymykseen ei ole yksiselitteistä vastausta, sillä hyvin monenlaiset seurat laskevat omaa

kolmiotaan tai tekevät laskennan yhdessä naapuriseuran kanssa. Metsästäjään Keskusjärjestön vuonna 2000 tekemä kysely seuroille ja riistakolmioaineisto tarjoavat yhdessä mahdollisuuden tarkastella monia laskentaan liittyviä piirteitä.

Riistalaskentaa on tehty Suomessa hyvin säännöllisesti. Maamme kesällä laskettavista riistakolmioista noin 15 % on laskettu joka vuosi vuodesta 1989 lähtien. Laskennan säännöllisyys kertoo laskijoiden toiminnan luonteesta. Laskevien seurojen toiminta vaikuttaa monelta osin olevan vakaata: seuralla on tyypillisesti rakennuksia ja muuta omaisuutta. Jäseniä on enemmän kuin seuroissa keskimäärin ja jäsenkehitys on vakaa tai nousujohteinen. Pienriistamaita laskevalla seuralla on useimmiten yli 5000 hehtaaria, mikä mahdollistaa sen, että riistakolmion voi perustaa seuran omille jahtimaille.

Rakennukset kertovat jotain toiminnan säännöllisyydestä, mutta myös seuran aktiivisuudesta. Kolmiolaskentaan osallistuvat seurat tuntuvat olevan monin tavoin toimeliaita. Tyypillisesti heidän toimintansa kohdistuu pienriistaa kohtaan. Jäniksiä ruokitaan innokkaasti ja pienpetoja pyydystetään ahkerasti. Metsästyksen säätelijöinä riistalaskijat eivät poikkea suuresti muista seuroista, tosin kiintiöiden käyttö näyttää olevan hieman yleisempää. Laskevat seurat ovat hieman muita aktiivisempia myös järjestämään tilaisuuksia.

Aineisto ei tarjoa selkeitä vastauksia siihen, mikä on laskijoiden päällimmäinen motiivi riistanlaskentaan. Onko se 'ulkoinen' tarve saada käyttökelpoista tietoa riistakannoista omiin, hallinnon ja tutkimuksen tarpeisiin tai imagokysymys perusteltaessa metsästyksen vastuullisuutta vai onko riistanlaskenta ennemminkin yksi yhteisen porukassa tekemisen muoto, joka tarjoaa tekijälleen liikuntaa, elämyksiä ja niiden kautta hyvän mielen.

Merihanhen vaikutus rantaniityn kasvillisuuteen Hailuodon Isomatalalla

*Mariika Niemelä
Oulun yliopisto*

Tutkimuksessa selvitetään merihanhen laidunnuksen vaikutuksia alueen rantaniityn kasvillisuuteen vertailemalla kasvillisuutta laidunnetuilla ja aidatuilla koealoilla vuosina 1999-2003. Hailuodon Isomatalan sulkimisaikainen merihanhen määrä on noussut 1960-luvun vajaasta parista sadasta yksilöstä noin kahteen tuhanteen yksilöön 2000-luvun alkuun tultaessa. Erityisenä mielenkiinnon kohteena on laidunnuksen vaikutukset uhanalaiseen rönsysorsimo-heinään, jonka runsain esiintymä Itämeren alueella sijaitsee Isomatalalla ja siellä juuri hanhien voimakkaimmin laiduntamalla alueella. Sukkession alkuvaiheen lajina rönsysorsimon oletetaan hyötyvän merihanhen laidunnuksesta, sillä laidunnuksen on useissa tutkimuksissa havaittu hidastavan sukkession etenemistä. Tutkimuksessa selvitetään myös merihanhen ravinnon koostumusta sulkimiskauden eri vaiheissa ulosteiden kasvijäännösten perusteella.

Tutkimustulosten alustavissa tarkasteluissa merenrantaniityn sukkession havaittiin etenevän varsin nopeasti voimakkaasta merihanhen laidunnuksesta huolimatta. Viiden vuoden seurantajakson aikana uhanalaisen rönsysorsimon määrä laski sekä aidatuilla että laidunnetuilla koealoilla lähtötilanteen noin 70 %:sta vajaaseen kahteen prosenttiin kokeen lopussa. Vaikka rönsysorsimon väheneminen oli vain aavistuksen hitaampaa laidunaloilla, jo tämä pienikin viive kasvillisuuden sukkessiossa ehkä mahdollistaa rönsysorsimolle tärkeän aikalisän levittäytyä uusille maankohoamisen myötä paljastuville ranta-alueille. Versonkappaleidensa avulla tehokkaasti leviävän rönsysorsimon on usein havaittu olevan enimmäisten levittäytyjien joukossa uusilla kasvupaikoilla. Tätä ei kuitenkaan voitu havaita tässä kokeessa, sillä koealat sijoituivat jo kasvittuneille rannan osille. Viiden vuoden seurantajakson aikana monien

muiden lajien kuten rönsyröllin, luhtakastikan ja suolavihvilän peittävyudet lähtivät nopeasti kasvamaan aidatuilla koealoilla, mutta sama kehitys tapahtui hivenen hitaammin tai muutaman vuoden viivellä myös laidunnetuilla alueilla. Myös järviruoko, joka on umpeenkasvavien merenrantaniittyjen tyyppilajeja, lisääntyi hitaasti laidunnuksesta huolimatta.

Tähän asti tarkastellun aineiston valossa merihanhen ruokavalio koostui noin 99-prosenttisesti yksisirkkaisista kasveista vaihdellen lajikoostumukseltaan kuitenkin huomattavasti sulkimiskauden eri vaiheissa. Toukokuun lopulla ruokavaliosta noin 75 % oli rantaniityllä yleisesti kasvavia heiniä, runsaimpina luhtakastikka (31 %) ja järviruoko (25 %). Muista yksisirkkaisista oli syöty lähinnä suolavihvilää (19 %). Kesäkuun loppulla heinien osuus oli laskenut vajaaseen 50 %:iin (mm. luhtakastikka 19 %, rönsysorsimo 12 %). Huomattavin osa ravinnosta oli tuolloin suolavihvilää (35 %), myös sarojen osuus oli noussut (13 %).

Hailuodon Isomatalan rönsysorsimoniityn hoitoa olisi syytä tehostaa, jotta ranta-alue säilyisi mahdollisimman laajalti matalakasvuisena. Tämä olisi tärkeää rönsysorsimon sekä monien muiden matalakasvuisia rantaniittyjä elinympäristönään suosivien kasvi- ja eläinlajien kannalta. Esimerkiksi merihanhen on todettu sulkimisaikaan ruokailevan ja oleilevan mieluiten vesirajan läheisillä matalakasvuisilla rantaniityillä. Vuodesta 1986 alkaen Hailuodon metsästysseuran toimesta tehty laajamittainen vuosittainen niitto Isomatalalla on merkittävästi hidastanut järviruon levittäytymistä arvokkaille rantaniityille. Alueen hoitoa olisi kuitenkin syytä tehostaa ulottamalla niitto alemmaksi rantavyöhykkeessä. Ylempien ranta-aluiden hoidon tehostaminen esimerkiksi niittokoneen leikkuukorkeutta laskemalla, niitetyn heinän korjuulla tai laidunnuksen avulla nostaisi alueen arvoa lisäämällä matalakasvuisen rantaniityn osuutta saarella.

Karhuhavainnot ja -saalistiedot karhukannan seurannassa

Ilpo Kojola

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Oulu

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa tehtävät arviot karhukannan runsaudesta pohjautuvat lähes yksinomaan metsästäjien tekemiin havaintoihin. Riistanhoitoyhdistyksissä toimivat noin 1 500 petoyhdistys-henkilöä kirjaavat vuosittain 4 000 – 5 000 havaintoa karhuista. Tämän lisäksi havaintoja tekevät poromiehet ja Metsähallituksen maastoväki pohjoisimmassa Suomessa – metsästyksen harrastajia tavallisesti hekin. Karhujen lukumääräarviot pohjautuvat ensisijaisesti paikkatietoohjelman avulla toteutettavaan arvioon vuotta nuorempien pentueiden lukumääristä. Näiden osuus karhukannasta on kymmenkunta prosenttia.

Karhukannan runsausmuutosten seurannassa hyödynnetään myös hirvenmetsästäjien hirvihavaintokorteille kirjaamia tietoja karhujen esiintymisestä. Tämän hirvitutkimuksen vuonna 1992 käynnistämän tiedonkeruumenetelmän avulla on tarkasteltavissa karhujen esiintymiskuvan muutoksia viimeksi kuluneen kymmenvuotisjakson aikana. Esiintymisindeksin kehitys viittaa karhujen voimakkaaseen runsastumiseen 1990 – luvun alkupuolella, ja sittemmin tapahtuneeseen tasaantumiseen. Selvimmän poikkeuksen muodostaa Pohjois-Suomi, missä indeksin arvo on noussut viime vuosiin asti.

Kaadetuista karhuista saadut näytteet muodostavat arvokkaan tutkimusaineiston, jonka pohjalta on selvitetty karhukannan ikä- ja sukupuolijakauman alueellisia eroja sekä Suomen karhukannan perimän rakennetta. Aineisto osoittaa aikuisten naaraiden määrän vähentyvän ja nuorten urosten osuuden kasvavan nopeasti siirryttäessä lännemmäksi Itä-Suomesta, joka kuuluu Venäjän puolelta ulottuvaan kannan ydinalueeseen. Kannan rakenteen muutos selittyy naaraiden voimakkaalla kotipaikkauskollisuudella; Länsi-Suomeen on vaellellut lähes pelkästään

uroksia. Keskisen Suomen alueella on muodostunut lisääntyvien naaraiden muodostama suppeahko ydinalue. Perimää koskevan analyysin perusteella tällä alueella ammutut karhut polveutuvat yhdestä naaraskarhusta.

Metsästäjiltä saatuja aineistoja käytetään monipuolisesti. Vuosittaisten kanta-arvioiden lisäksi ne ovat olleet viime vuosina pohjana seitsemään tieteelliseen raporttiin ja useihin kansantajuisiin kirjoituksiin.

Vesilintuseurannan tutkimukselliset mahdollisuudet

Hannu Pöysä

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Joensuu

Riistaseurannoilla pyritään palvelemaan ensisijaisesti riistahallinnon tietotarpeita. Riistavarojen kestävä käyttö ja metsästyksen suunnittelu edellyttävät luotettavaa ja ajantasaista tietoa vähintäänkin riistakantojen koosta ja kehityksestä, mutta mielellään myös kantojen tuotosta sekä ikä- ja sukupuolirakenteesta. Näihin tarpeisiin vastatessaan pitkäaikaiset, vakiomenetelmin toteutetut seurannat tuottavat arvokasta aineistoa myös tutkimuksen käyttöön, erityisesti riistakantojen ajallisen ja alueellisen dynamiikan tutkimukseen sekä elinympäristöjen käytön tutkimukseen.

Valtakunnallinen vesilintuseuranta aloitettiin vuonna 1986 pesivien parien laskennalla ja vuodesta 1989 alkaen siihen on kuulunut myös tärkeimpien riistasorsien poikuelaskenta. Laskennat tehdään vuosittain, ja niiden perusteella työstetään kannan runsautta ja poikastuottoa kuvaavat indeksit.

Vesilintuseurannan tuottamien aineistojen tutkimuksellinen hyödyntäminen on ollut toistaiseksi vähäistä. Aikasarjat ovat vielä varsin lyhyitä, mikäli halutaan tutkia esimerkiksi sorsakantojen kokoon ja poikastuottoon vaikuttavia tekijöitä ja kantojen säätelyä. Kantojen alueellisen dynamiikan tutkimusta seuranta-aineistoihin pohjautuen vaikeuttaa se, että laskentojen

alueellinen kattavuus vaihtelee varsin paljon ja aineistot ovat paikoin riittämättömiä.

Seuranta-aineistojen hyödyntämisestä puhuttaessa mielenkiinto kohdistuu usein riistakantojen koon ja metsästysverotuksen väliseen suhteeseen. Vesilintujen osalta olemme tämän keskeisen kysymyksen kanssa hyvässä asemassa sikäli, että seurannan ansiosta tiedämme tärkeimmistä riistasorsistamme vuositason sekä kannan runsauden että poikastuoton. Kun nämä tiedot yhdistetään saalistietoihin, voidaan metsästyspainetta tarkastella yksityiskohtaisemmin ja tutkia Suomessa tapahtuvan metsästyksen vaikutusta sorsakantoihin. Koska kyse on muuttavista lajeista, joita metsästetään laajalla alueella Euroopassa, metsästysverotuksen kokonaisvaikutusten tutkiminen on kuitenkin nykytiedoilla lähes mahdotonta; vesilintukantojen seuranta ja saalistilastointi ovat Euroopassa yleisesti ottaen retuperällä.

Sinisorsa on saalismäärällä mitattuna yksi tärkeimmistä riistalajeistamme, sorsista ylivoimaisesti tärkein. Aika ajoin on tuotu esiin näkemystä, että suomalainen metsästysverotus olisi sinisorsan kohdalla liiankin voimakasta, jopa uhka pesimäkannoille. Sinisorsan kuten muidenkin tärkeimpien riistasorsiemme saalismäärissä on tapahtunut voimakas muutos 1990-luvun jälkipuoliskolla. Tämä muutos, seuranta-aineistoihin yhdistettynä, tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden tarkastella sitä, kuinka merkittävää roolia suomalainen metsästysverotus näyttelee lajin pesimäkantaa rajoittavana tekijänä. Alustavien tulosten perusteella suomalainen metsästysverotus ei näyttele ainakaan pääosaa sinisorsan kannanvaihtelua selitettäessä.

Hirvihavaintokortti meillä ja muualla

Vesa Ruusila

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Joensuu

Hirviseurueiden vapaaehtoisesti täyttämä hirvihavaintokortti on jo kolme vuosikymmentä ollut keskeinen työkalu Suomen hirvikantojen tiheyden ja rakenteen arvioinnissa. Havaintokortin kattavuus on noin 90 %, mikä tarkoittaa yli 5000 hirviseurueen osallistumista kortin täyttämiseen ja palauttamiseen vuosittain. Metsästäjien täyttämää havaintokorttia käytetään hirvikantojen arvioimiseen myös muualla Pohjoismaissa. Sekä Ruotsissa että Norjassa on käytössä samantyyppinen kortti, johon metsästäjät merkitsevät päivittäiset havaintonsa. Vaikka hirvitiheydet ovat naapurimaissamme korkeampia, samankaltaisten ympäristöolosuhteiden ja metsästyskäytäntöjen takia Ruotsissa ja Norjassa saadut tulokset havaintokortin käytössä pätevät pääosin myös meillä.

Hirviseurueet merkitsevät korttiin päivittäiset havaintonsa nähdyistä hirstä. Näiden havaintojen perusteella määritetään myös hirvikannan vasatuoton ja rakenteen tunnusluvut. Metsästyksen päätyttyä seurueet arvioivat käyttämälleen alueelle jääneiden hirstien määrän, mikä yhdessä päivittäisten havaintojen kanssa muodostaa tärkeimmän kannan koosta kertovan arvion. Havaintokorttiin merkitään tietoja myös havaituista suurpedoista ja pienemmistä hirstieläimistä.

Hirvijahdin olosuhteet ja käytännöt vaihtelevat hieman maan eri osissa mm. perinteistä, maanomistusoloista ja ympäristöolosuhteista johtuen. Havaintokortin tiedot mm. metsästäjien ja koirien määrästä, metsästystavasta ja lumipeitteen syvyydestä antavat mielenkiintoista tietoa olosuhteiden vaikutuksesta hirstä tehtäviin havaintoihin ja saatuun saaliiseen. Tämänkaltaisen tiedon merkitystä korostaa se, että hirvihavainnot kerätään normaalin metsästyksen yhteydessä, eikä menetelmä ole vastaavalla tavalla vakioitu kuin esim. riistakolmiolaskenta. Metsästyksen aikainen arvio hirvikannan tiheydestä on tärkeä

pyyntilupamäärien suunnittelun kannalta – pyyntiluvat täytyy kohdistaa alueille joilla hirvet metsästysaikana ovat.

Hyvä valtakunnallinen kattavuus ja monivuotinen katkeamaton aikasarja ovat havaintokortin parhaita ominaisuuksia hirvikannan muutoksien seurannassa. Pitkän aikasarjan arvo onkin suurempi kuin yksittäisten vuosiansa summa.

Riistaweb – yhteistyötä verkossa

Tuomo Pispä
Metsästäjien Keskusjärjestö

Riistaweb on Internetissä toimiva palvelu, joka koostuu tapahtuma-, yhteys- ja riistatietokannoista sekä tietojen dynaamisesta hallintoyksiköihin perustuvasta hakumahdollisuudesta. Tapahtumatiedot ovat metsästäjä-organisaation erilaisia tapahtumia, niiden järjestämispaikkoja sekä -aikoja. Yhteystiedot ovat organisaation henkilöiden, kuten riistanhoitoyhdistysten toiminnanohjaajien tai suurpetoyhdysheiköiden yhteystietoja. Riistatiedot koostuvat riistanhoitopiirien lupahallintaohjelman kautta tietokantaan siirtyneistä tiedoista sekä RKTL:n järjestelmään siirtämistä lähinnä pienten riistaeläinten kanta- ja saalistiedoista.

Internetissä osoitteessa *riistaweb.riista.fi*, voi julkinen käyttäjä tehdä dynaamisia hakuja. Haut voi eri tietolajeista tehdä hallintoyksikköön ja aikatietoon perustuen. Hallintoyksikön voi valita myös suoraan kartalta. Haun tuloksena generoituu taulukko voidaan esittää myös grafiikkana. Saadun hakutuloksen voi lisäksi siirtää näytöltä suoraan Excel -taulukoksi. Grafiikan muodostaminen on osittain ennalta ohjattua ja rajoitettua, koska kaikki haut eivät sovi esitettäväksi kuvana.

Riistaweb koostuu julkisen käyttäjän palvelusta sekä organisaatiokäyttäjän palvelusta. Organisaatiokäyttäjillä on julkista käyttäjää laajemmat

tietokategoriat sekä hakumahdollisuudet käytössään. Organisaatiokäyttäjällä on määritellystä käyttäjätasosta riippuva mahdollisuus siirtää tietoa järjestelmään, hakea esimerkiksi tietoja lintu- ja luontodirektiivin mukaisten lajien pyyntiluvista ja saaliista sekä riistanhoitopiirien ja riistanhoitoyhdistysten toimintatiedoista. Organisaatiokäyttäjä voi lisäksi hakea tietoja suoraan hakuna, jolloin tuloksena on normaalilta verkkosivuhaulta poiketen kaikki tietokannasta annetuilla hakutekijöillä löytyvä tieto. Tämä toiminto on käyttökelpoinen esimerkiksi tutkimuksen tarpeisiin.

Palvelu on luotu Metsästäjien Keskusjärjestön ja RKTL:n yhteistyönä, ja palvelua ylläpitää Prime Solutions Oy Vantaalta. Merkittävä toimijataho taustalla ovat lisäksi tavalliset metsästäjät, jotka tosiasiaassa tuottavat tietopohjan metsästystoiminnallaan sekä vapaaehtoisilla laskennoilla ja kannanarvioinneilla. Kyseessä on siis usean tahon välisen yhteistoiminnan tulos.

Tarkoituksena onkin ollut tuottaa riista-alalle uuden teknologian mahdollistamana palvelu, joka kerää yhteen tietokantaan informaatiota eri tahoilta, ja joka toimii tiedonvälityskanavana useaan suuntaan. Toimittajat saavat palvelusta mahdollisimman ajantasaista tietoa julkisen tiedonvälityksen tarpeisiin. Organisaatiot saavat tietoa omiin raportointitarpeisiinsa. Lisäksi muodostuva tietokanta toimii tietovarastona.

Pyyntilupa- ja saalistiedoissa on mukana vähintään riistanhoitoyhdistystason koordinaatit. Hirvieläimiin liittyvissä tiedoissa on lisäksi, pohjoisinta Suomea lukuun ottamatta, seuruetason koordinaatit. Mahdollisimman tarkat yksittäisiin tietoihin liittyvät koordinaatit mahdollistavat paikkatiedon ja karttahakujen täyspainoisen hyödyntämisen. Tällä hetkellä palvelu ei kuitenkaan mahdollista paikkatiedon suoraa hyödyntämistä dynaamisissa hauissa. Tulevaisuudessa paikkatiet ominaisuudet voidaan toivottavasti hyödyntää täyspainoisemmin.

Riistaseurantojen merkitys riistataloushallinnossa

Sami Niemi

Maa- ja metsätalousministeriö

Vaikka EU:n luonnonsuojeludirektiivit – lintudirektiivi ja luontodirektiivi – ovat lähtökohtaisesti luonnonsuojelua koskevia säädöksiä, on niissä myös metsästystä ja riistaseurantaa koskevia velvoitteita. Esitelmän tarkoituksena on selvittää miten luonnonsuojeludirektiivit vaikuttavat riistaseurantojen ja -tietojen käyttöön riistataloushallinnossa.

Ensinnäkin sekä lintu- että luontodirektiivit suoranaisesti edellyttävät riittävää seurantaa. Lintudirektiivin artiklassa 10 säädetään erityisesti, että jäsenvaltioiden on edistettävä kaikkien 1 artiklassa tarkoitettujen lintulajikantojen tutkimusta sekä muuta työtä niiden suojelemiseksi, hoitamiseksi ja hyödyntämiseksi. Erityistä huomiota on kiinnitettävä liitteessä V lueteltuihin asioihin liittyvään tutkimukseen ja työhön. Liitteessä V todetaan, että jäsenvaltion on mm. tutkittava ja seurattava pyyntimenetelmien vaikutusta luonnonvaraisten lintujen kantoihin. Luontodirektiivin artiklan 11 perusteella jäsenvaltioiden on huolehdittava 2 artiklassa tarkoitettujen luontotyyppien ja lajien suojelun tason seurannasta ottaen erityisesti huomioon ensisijaisesti suojeltavat luontotyypit ja lajit.

Toiseksi seurannan avulla voidaan perustella tiettyjen lajien metsästystä. Lintudirektiivin liitteessä II mainittuja lintulajeja voidaan metsästää kansallisen lainsäädännön mukaisesti näiden lajien kantojen koon, maantieteellisen levinneisyyden ja lisääntymisnopeuden huomioon ottaen. Lintudirektiivi asettaa kuitenkin metsästyksen sallimiselle tiettyjä – myös seurantaa koskevia – velvoitteita, jotka on otettava osaksi kansallista metsästyslakia. Artikla 7 edellyttää, että metsästyksen on tapahduttava metsästettävien lintulajien järkevän hyödyntämisen ja ekologisesti tasapainoisen sääntelyn periaatteiden mukaisesti eikä metsästys saa vaarantaa metsästettävien

lintulajien suotuisaa suojelutasoa. Oikeus-käytännön perusteella voidaan todeta, että jäsenvaltion on pystyttävä osoittamaan tämä.

Luontodirektiivin velvoitteet kohdistuvat ainoastaan niihin lajeihin, joita pidetään yhteisön kannalta tärkeinä ja jotka on mainittu direktiivin liitteissä: liite IV/a, jossa on lueteltu yhteisön tärkeinä pitämät eläinlajit, jotka edellyttävät tiukkaa suojelua; ja liite V/a, jossa on lueteltu yhteisön tärkeinä pitämät eläinlajit, joiden ottaminen luonnosta ja hyväksikäyttö voi vaatia hyödyntämisen sääntelyä. Liitteen IV/a lajeja säätelee artikla 12. Sen mukaan jäsenvaltioiden on luotava tiukka suojelujärjestelmä ja kiellettävä mm.: kaikki näiden lajien yksilöitä koskeva tahallinen pyydystäminen tai tappaminen luonnossa. Kuten tiedämme, on näiden lajien - esim. karhun - metsästys kuitenkin mahdollista erityisen poikkeuslupamenettelyn kautta. Ensin on varmistuttava siitä, että suojelusta poikkeamiselle – esimerkiksi karhun ampumiselle – ei ole muuta tyydyttävää ratkaisua sekä siitä, että poikkeaminen ei haittaa lajin suotuisan suojelutason säilyttämistä. Vaikutusta suotuisaan suojelutasoon ei voida osoittaa, ellei jäsenvaltiolla ole käytössä kattavaa seurantajärjestelmää. Liitteessä V/a mainittujen lajien metsästystä koskevat velvoitteet eivät ole yhtä tiukkoja. Jäsenvaltioiden on kuitenkin artiklan 14 nojalla seurattava säännöllisesti näiden lajien kannan kehitystä ja tilaa sekä varmistuttava siitä, ettei liitteessä V/a mainittujen lajien metsästys vaaranna lajien suojelutasoa.

Sekä lintu- että luontodirektiivit edellyttävät säännöllisesti raportointia direktiivien mukaisesta toiminnasta komissiolle. Raporteissa on myös selostettava raportointikaudella suoritettut seurannat ja niiden keskeiset tulokset. Näiden raporttien ja komissiolle lähetettävien kanteluiden perusteella komissio arvioi miten jäsenvaltiot noudattavat direktiivien velvoitteita.

Vastaavalla tavalla kuin EU:n luonnonsuojelusäädökset asettavat velvoitteita tiettyjen lajien metsästyksessä Suomessa, asettavat sekä lintu- että luontodirektiivi velvoitteen seurata direktiivien mukaisia lajeja. Direktiivit eivät kuitenkaan määrää sitä, miten seuranta tapahtuu tai mikä

taho seurantaan suorittaa. Suomessa riistalajien osalta tämä tapahtuu metsästäjäkunnan suorittamalla riistaseurannalla. Keskeisin riistaseurannan merkitys EU-velvoitteiden kannalta katsottuna lienee siinä, että salliessaan tiettyjen lajien metsästyksen, on Suomen pystyttävä osoittamaan perustellulla tavalla, että metsästys ei vaikuta lajien suotuisaan suojelutasoon.